

Programma Opgave Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en landschap (ERL)

'De provincie Groningen is stad en ommeland, het land van klei, veen en zand. Het land van de Martinatoren en Groninger Museum, van aardappelzetmeel en aardgas. Agrarische landschappen met eeuwenoude kernen en trotse boerderijen die als groene eilanden in het landschap liggen. Het land van wind en wad, grauwe gans en otter. Het land van Ede Staal en Noorderslag. Het land van vastberaden Groningers, 'de wille vast as stoal', honkvast en trouw aan Groningen. Het land van energie en google. Dit maakt de Groninger identiteit, dit maakt Mooi Groningen. '

Inhoudsopgave

Vooraf	p. 3
Aanleiding opgave ERL	p. 4
Doel en ambitie	p. 9
Sporen	p. 10
Hoe?	p. 21

Vooraf

Het gebouwd erfgoed, de archeologie en het landschap vertellen samen het verhaal (de geschiedenis) van een plek en zijn de dragers van de identiteit -'het thuisgevoel'- van een gebied en zijn inwoners. De gebiedsidentiteit is een van de belangrijkste ingrediënten voor een goede ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijke kwaliteit gaat naast de belevingswaarde (gebiedsidentiteit) ook over de gebruikswaarde en waarde voor de toekomst. In onze provincie staan het bestaande Erfgoed¹, de Ruimtelijke kwaliteit² en het Landschap³ (ERL) onder druk mede door de gevolgen van de gaswinning in combinatie met bevolkingskrimp. Deze elementen ERL zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden, maar worden beleidsmatig niet altijd in samenhang met elkaar gezien. Daarom zien wij het als een belangrijke opgave om de komende jaren de verbinding tussen Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap te versterken. Daarbij willen we zoveel mogelijk van het bestaande erfgoed en landschap behouden, maar ook nieuw erfgoed en toevoegingen aan het landschap nalaten voor de huidige en toekomstige generaties.

De belangen en wensen van de huidige en toekomstige Groningers en bezoekers aan Groningen staan centraal binnen deze opgave. De overheden en maatschappelijke organisaties spelen een rol om dit publiek belang te dienen en daarin goede afwegingen te maken ten aanzien van private belangen. Dit vraagt om een gezamenlijke aanpak van deze partijen binnen de opgave ERL. Deze aanpak hebben we verwoord in dit programma ERL en is in samenspraak met de diverse stakeholders (maatschappelijke organisaties en overheden) tot stand gekomen (zie bijlage voor overzicht).

In dit programma gaan we in op de aanleiding (het 'waarom'), de doelstelling (ambitie), de uitwerking (sporen) van de opgave (het 'wat') en de 'hoe'-vraag. We zien dit als een dynamisch document dat (indien) nodig aangepast kan worden naar aanleiding van nieuwe ontwikkelingen. Jaarlijks stellen we vanuit dit programma een jaargenda op.

¹ Hieronder verstaan we gebouwd erfgoed (monumenten en beeldbepalende/karakteristieke panden) groen erfgoed (tuinen, parken, (oprij)lanen, historische, solitaire bomen e.d. die vaak verbonden zijn aan een gebouwd historisch object) en archeologie.

² Ruimtelijke kwaliteit is de combinatie van gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Het gaat om voor de plek unieke waarden voor de gebruikers die worden gekoesterd en versterkt door de juiste functie, op de juiste plek en op de juiste manier ingepast.

³ Alles wat dat landschap maakt tot de woon-, werk- en leefomgeving. Dus ook het landschap als cultureel erfgoed, zijn rijkdom aan geologische, aardkundige, archeologische en (cultuur)historische waarden, waarin het verleden is terug te lezen en waarbij het gaat om de integrale, onlosmakelijke combinatie en samenhang van die waarden. Maar ook het landschap dat leefbaar en dynamisch moet blijven.

1. Aanleiding opgave ERL

Het gebouwde erfgoed, het landschap met zijn ontstaansgeschiedenis en aardkundige waarden, de bijzondere stads- en dorpsgezichten etc. zijn belangrijk. Het zijn ijkpunten in onze omgeving. Ze maken dat we onze omgeving herkennen en dat we ons thuis voelen. Zoals dit voor iedereen op de wereld geldt, geldt dit ook voor de inwoners van onze mooie provincie Groningen. De ruimtelijke kwaliteit van onze provincie wordt grotendeels bepaald door het erfgoed en het landschap. Samen zijn ze belangrijk voor de identiteit van Groningen. Het lijkt wel alsof de identiteit van de Groningers meer dan in andere provincies wordt bepaald door het landschap en het erfgoed. Of je er nou geboren bent of niet: het landschap gaat je met erfgoed en al onder de huid zitten.

1a. De waarde van Mooi Groningen

Groningen beschikt over uitzonderlijke kwaliteiten, zoals eindeloze vergezichten, rust en duisternis en een landschap waaruit de ontstaansgeschiedenis (geologische, aardkundige en cultuurhistorische waarden) nog altijd goed afleesbaar is. Groningen bestaat uit gevarieerde landschappen en bebouwingsstructuren, met onder meer wierden, dijken, borgen, beeldbepalende boerderijen en bijzondere tuinen. Groningen beschikt over een grote diversiteit aan cultureel erfgoed: rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, stads- en dorpsgezichten, beeldbepalende en karakteristieke panden. Groningen telt bijna 1600 archeologische monumenten en heeft grote gebieden met een hoge archeologische verwachting. Bijzonder aan dit Gronings erfgoed is de ligging van de objecten en ensembles in de context van een uniek eeuwenoud cultuurlandschap. Deze cultuurhistorische en landschappelijke samenhang is de drager van de identiteit en de ruimtelijke kwaliteit van de provincie en daarmee bijzonder waardevol om te behouden en door te ontwikkelen. Daarmee zetten we de Groninger ontwerpcultuur voort. Het is de basis voor alle ruimtelijke ontwikkelingen, of zou dat moeten zijn. Dat geldt ook voor eventuele onvermijdelijke nieuwe ingrepen. De transities op het gebied van duurzame energie, klimaatverandering en schaalvergroting in de landbouw hebben een grote impact op ons landschap. Dit heeft zijn weerslag op het gevoel van identiteit en verbondenheid met het gebied waar onze inwoners in wonen. Onze inwoners spelen een belangrijke rol in het vormgeven van de transities als nieuwe laag in het landschap die op termijn zijn eigen waarde krijgt, net als het energielandschap van de veenontginningen of het ruilverkavelingslandschap voor een optimale landbewerking.

De cultuurhistorische en landschappelijke samenhang als drager van de identiteit en de ruimtelijke kwaliteit is ook van economische waarde. Onderzoek in opdracht van het ministerie van EZ (i.a.) wijst uit dat fraai landschap dé manier is om talent te lokken. (Volkskrant 18 juni 2016). Of zoals Facebook ons zei: "It's not just an investment decision; to us it's an engagement, we'll be here for 25 years" om vervolgens het gewicht van de nabijheid van de stad Groningen met haar festivals, goede woonwijken en cultureel erfgoed binnen hun investeringsafweging te benadrukken.

Als we willen dat het erfgoed van de toekomst ook iets is om trots op te zijn en een positieve bijdrage levert aan de identiteit en aantrekkingskracht van de provincie moeten we het nu goed doen en kiezen voor kwaliteit. De basis is dat gebiedskwaliteiten meer dan nu het vertrekpunt moeten gaan vormen voor ruimtelijke ontwikkelingen en afwegingen.

De realiteit en het toekomstperspectief is dat we, ondanks alle beschermingsinspanningen, niet alle historische elementen, structuren en ensembles kunnen behouden. En dat is niet erg. We gaan elementen van onze tijd toevoegen aan het erfgoed en het landschap en afscheid nemen van andere elementen. Dat maakt het dynamisch.

1b Echter.....

In de provincie Groningen hebben we momenteel te maken met het feit dat erfgoed en landschappelijke elementen beschadigd raken of zelfs verdwijnen zonder goede afweging. Daarbij bestaat het gevaar dat ruimtelijke ontwikkelingen 'los' van de aanwezige kwaliteiten plaatsvinden en dat daarmee de ruimtelijke en economische kwaliteit wordt aangetast en dat we onze aantrekkingskracht als aantrekkelijk vestigingsplek en toeristische trekpleister verliezen. Dit is een verkeerd soort dynamiek die ons als het ware overkomt en maakt dat we ons niet meer thuis voelen in onze provincie.

Door de gevolgen van de gaswinning in combinatie met bevolkingskrimp zijn wij tegen wil en dank in een snelkookpan terecht gekomen. Wij moeten in 5 jaar tijd beleid maken voor ons erfgoed waar de rest van Nederland minstens 20 jaar de tijd voor heeft. Dit vraagt om een nieuwe kijk op herstel, restauratie en herbestemming van erfgoed, keuzes maken over behoud en sloop (en daarbij o.a. behoud *ex situ*), ruïnebeleid en inzet op een duurzame en ruimtelijke ontwikkeling. Een integraal gebiedsperspectief⁴ is hierbij vereist.

1c Samen staan we sterk

Als we gezamenlijk de handschoen opnemen wordt Groningen trendbepalend voor de rest van Nederland. Trendbepalend op o.a. samenwerking tussen de diverse partijen, herbestemming van erfgoed, bijzondere projecten waarin Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap in balans zijn, nieuwe architectuur die de eigen tijdslaag weergeeft etc. Met als doel om ons erfgoed en landschap te behouden en/of te ontwikkelen voor de huidige en toekomstige generaties (publiek belang)

Samen met inwoners

Om het publiek belang goed te kunnen dienen moeten we enerzijds weten wat de huidige inwoners van onze provincie belangrijk vinden als het gaat om Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap en anderzijds hier kennis van experts aan toevoegen. Een deel van deze inwoners is ook nog eens eigenaar van het erfgoed. Het grootste deel van ons erfgoed en landschap in namelijk in handen van particulieren en in mindere mate van verschillende organisaties. Het kan daarbij voorkomen dat het publiek belang en het private belang niet altijd hetzelfde is.

Naast kennis over wat de inwoners belangrijk vinden, zal het soms nodig zijn om het draagvlak en de bewustwording van de waarde van ERL bij de bewoners te vergroten. De betrokkenheid van de bevolking via participatie is onontbeerlijk om de bewustwording van deze waarden uit te dragen en door te geven aan een volgende generatie. Dit geeft het gebied identiteit en houdt het levend.

Samen met stakeholders

Een goede samenwerking tussen de overheden en maatschappelijke organisaties is eveneens van belang. We hebben al ervaring opgedaan met deze samenwerking binnen de totstandkoming van de Kwaliteitsgids en het Landschapsconvenant. Instrumenten die passen binnen de gedachtegang van de opgave ERL.

**WAAROM
MOEILIK DOEN
ALS
HET SAMEN KAN**

Loesje

⁴ Gebiedsgerichte aanpak: de bestaande kwaliteiten op verschillende schaalniveau's (w.o. landschap en erfgoed) van een gebied dienen als uitgangspunt bij nieuwe ontwikkelingen. Door de kwaliteiten te inventariseren en te respecteren kunnen de plannen een nieuw hoofdstuk worden in het verhaal van een gebied. Zo wordt de nieuwe ontwikkeling onderdeel van het gebied. Het gaat daarbij niet alleen om inpassing maar ook om de juiste functie op de juiste plaats.

Kwaliteitsgids en landschapsconvenant

Provincie, gemeenten en waterschappen zijn in 2014 begonnen om hun krachten op het gebied van Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap te bundelen. Op 1 december 2016 konden wij met trots de Kwaliteitsgids presenteren. Een instrument dat zichtbaar maakt dat Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap bij elkaar horen én met elkaar samenhangen.

[Website Kwaliteitsgids Groningen](#)

Dat de Kwaliteitsgids door onze maatschappelijke organisaties wordt gewaardeerd blijkt uit het feit dat de kaart met de landschappelijke hoofdstructuur van zeven deelgebieden is opgenomen in het op 3 maart 2015 ondertekende Landschapsconvenant tussen verschillende partijen die actief zijn op het gebied van Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap.

Onder 'landschap' wordt in dit convenant verstaan alles wat dat landschap maakt tot de woon-, werk- en leefomgeving. Dus ook het landschap als cultureel erfgoed, zijn rijkdom aan cultuurhistorische, aardkundige en archeologische waarden, waarin het verleden is terug te lezen. Maar ook het landschap dat leefbaar en dynamisch moet blijven. Dat ruimte biedt aan nieuwe ontwikkelingen en nieuwe kansen creëert, mits zorgvuldig en met respect voor de waarden ingepast. Een landschap dat mensen bindt en waarbij mensen zich betrokken voelen, waarvoor ze opkomen als de kwaliteit (verder) dreigt te worden aangetast. Een landschap dat de mens nodig heeft.

De eerste stap die met het Landschapsconvenant is gezet is dat onze rollen ten opzichte van elkaar duidelijk zijn. Voor de Provincie betekent dit dat zij niet automatisch het eerste aanspreekpunt is. Landschapsbeheer Groningen is bestuurlijk trekker van het Landschapsconvenant. Op hoofdlijnen stuurt de provincie het proces aan door het bieden van kansen, zorgen voor afstemming en inbreng van kennis en ervaring, maar partijen moeten die oppakken binnen de zeven gebieden. De partijen hebben inmiddels uit hun midden voor ieder gebied een gebiedstrekker aangewezen. De ondertekende partijen gaan een aanjager benoemen die met de gebiedstrekkers in beeld gaat brengen hoe de speerpunten uit het Landschapsconvenant in de zeven gebieden gerealiseerd gaan worden.

Foto ondertekening [Landschapsconvenant Groningen](#)

Partijen landschapsconvenant:

- Landschapsbeheer Groningen
- Vereniging Groninger Dorpen
- Boerennatuur
- Natuur en Milieufederatie
- Staatsbosbeheer
- Stichting Het Groninger Landschap
- Natuurmonumenten
- IVN
- Waterschap Noorderzijlvest
- Waterschap Hunze en Aa's
- Provincie Groningen
- LTO Noord
- ANWB
- Gronings Particulier Grondbezit
- Erfgoedvereniging Bond Heemschut
- Libau.

Complex speelveld opgave ERL

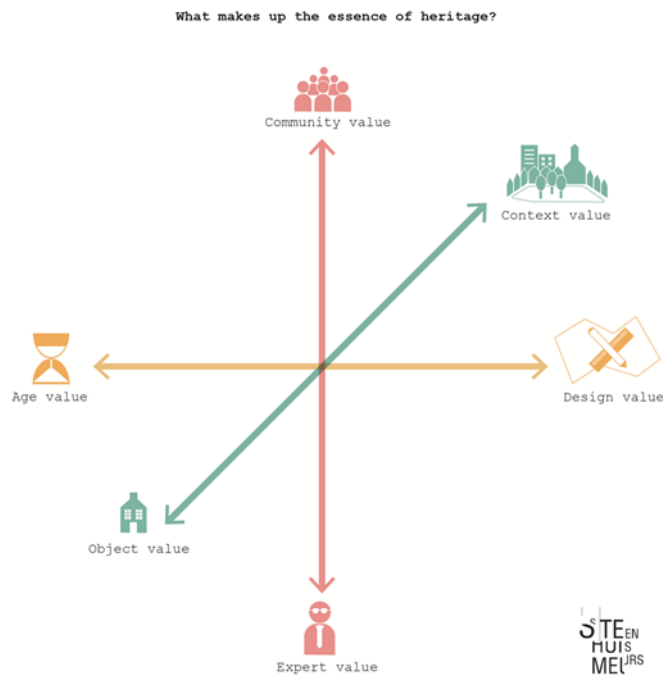
De problematiek waar deze opgave zich op richt is groot en complex. Ook organisatorisch hebben we te maken met een grote hoeveelheid betrokken partijen (gemeenten, rijk, erfgoedveld etc). Inhoudelijk raakt het niet alleen de onderwerpen Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap. Het draagt bij aan het behalen van de ambities van andere opgaven die in onze provincie spelen (zowel bij de overheden als bij de maatschappelijke partners). Hierin ligt een sterke relatie met het Aardbevingsdossier en het Krimp dossier. Voor het aardbevingsgebied wordt onder leiding van de NCG een erfgoedprogramma opgesteld dat grotendeels een aanpak zal bevatten die ook in de rest van Groningen kan worden toegepast. In het aardbevingsgebied zal het uitvoeringstempo hoger moeten liggen. Vanuit de overheden uit het niet-aardbevingsgebied is aandacht gevraagd voor het feit dat buiten het aardbevingsgebied geen financiers voorhanden zijn om de uitdagingen waar we voor staan aan te pakken. Andere opgaven waar een duidelijke relatie ligt zijn Leefbaarheid, Wadden en Energie (duurzaamheid).

Kortom: de complexiteit van de opgave komt voort uit:

- De grote hoeveelheid spelers;
- Het ontbreken van één duidelijke probleemeigenaar;
- De vele verbindingen met andere beleidsterreinen ;
- Het verschil in tempo tussen de verschillende gebieden in de provincie;
- Het wettelijke stelsel;

- Het financiële stelsel en beperkte budget;
- De uitgebreide vakkennis die nodig is.

Onderstaande afbeelding geeft bijvoorbeeld een beeld van de complexiteit rondom het bepalen van de cultuurhistorische waarde van een object.

Voor deze opgave bestaat geen vast recept voor succes. Wij kunnen elkaar niet opleggen welke normen we moeten hanteren. Deze moeten we samen gaandeweg benoemen/vaststellen. Het gezamenlijk proces zal daarin de komende jaren cruciaal zijn. Het gaat om het onderhouden van goede relaties en het benutten van (financiële) kansen die zich aandienen. De complexiteit van deze opgave maakt dat we op dit moment het eindresultaat nog niet concreet kunnen omschrijven.

2. Doel en ambitie

De **doelstelling** voor de opgave ERL luidt:

Wij willen ons nageslacht een mooi, herkenbaar en beheersbaar thuis nalaten. Dat betekent dat we de identiteit van het gebied willen bewaren, herstellen en verder willen ontwikkelen en erfgoed van onze tijd toe willen toevoegen. We willen dat onze provincie aantrekkelijk blijft voor onze inwoners en bezoekers. En ervoor zorgen dat de positie van het erfgoed, de ruimtelijke kwaliteit en het landschap in Groningen uiteindelijk minder kwetsbaar wordt.

Daarbij hanteren we de volgende **ambities**:

-in onderling verband in kaart brengen, behouden, herstellen en ontwikkelen van de waarden/kwaliteiten vanuit Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap. Dit vraagt om gedragen en onderbouwde afwegingen ten behoeve van o.a. de volgende vraagstukken: behoud, herstel, herbestemmen (met/zonder publieksfunctie), sloop, ruinebeleid, nieuwbouw en RO.

- het creëren van de juiste randvoorwaarden resp. benutten van (financiële) kansen voor het behoud, herstel, ontwikkeling en gebruik van aldus geïdentificeerde kwaliteitselementen en -ensembles. Dit vraagt onder andere om nieuwe financieringsmogelijkheden waaronder te komen tot een breed gedragen fonds (publiek-privaat).

- het volwaardig meewegen van Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap in beleidsvraagstukken.

- het uitdragen van de geïdentificeerde kwaliteitselementen en waarden en het op de kaart zetten van de Provincie Groningen.

- Om zo zorg te dragen voor sterke dragers van onze identiteit, nu en in de toekomst, waar we trots op zijn.

AMBITIE

NOU GEWOON

ALLES

Loesje

3. Sporen en activiteiten

Spoor 1. Publiek belang, het verhaal vertellen en marketing

Het is van belang dat we te weten komen wat de huidige inwoners van onze provincie belangrijk vinden als het gaat om Erfgoed, Ruimtelijke kwaliteit en Landschap. Waar hechten ze waarde aan? Hoe beleven ze het erfgoed en het landschap? Zoals Taeke Wahle in één van de bijeenkomsten zei: 'beleving kun je niet maken, daar moet je naar vragen'.

De Groningers en de bezoekers aan onze provincie zijn de mensen die eigenaar en/of gebruiker zijn van het Groninger erfgoed en landschap. Er zijn veel mensen die zich inzetten als vrijwilliger op deze terreinen. Ook voelen mensen zich vaak betrokken bij grootschalige ingrepen in het landschap. Het vormt vaak een aanleiding om op te willen staan voor hun eigen thuis. De betrokkenheid van de bevolking via participatie is onontbeerlijk om de bewustwording van de te benoemen waarden uit te dragen en door te geven aan een volgende generatie. Dit geeft het gebied identiteit en houdt het levend.

Hoe krijg je zicht op wat er leeft bij de inwoners van onze provincie en welke initiatieven er spelen? In te zetten instrumenten zijn mogelijk het provinciepanel of een gerichte communicatieactie waarmee je de provincie intrekt om reactie van inwoners op te halen. Vanuit de toeristische sector houden we regelmatig een imago-onderzoek. Dat kan ook bruikbaar zijn voor ERL. Vanuit het programma Leefbaarheid (provinciaal programma) is daar ook veel ervaring in opgedaan. Vanuit de gemeenten kwam de suggestie naar voren om de zogenoemde dorpsontwikkelingsplannen o.a. hiervoor te benutten. Een andere manier om rechtstreeks inwoners te betrekken in het benoemen van waardevolle elementen is via betrokkenheid bij het opstellen van de lijsten van karakteristieke panden.

We moeten ons gebouwd erfgoed en landschap veel beter vermarkten. Het presenteren van ons gebouwd erfgoed en landschap aan inwoners en toeristen biedt goede kansen en heeft meerdere positieve effecten. Het kan direct en indirect meer middelen genereren, doordat we meer toeristen trekken die hier hun middelen besteden. Maar ook door meer betalende bezoekers te trekken voor erfgoed (bijv musea, borgen, logies). Ook kan dit de bekendheid van het erfgoed binnen en buiten onze provincie vergroten wat kan zorgen voor een breder draagvlak bij landelijke overheid en/of private partijen bijvoorbeeld voor nieuwe financieringsconstructies. Daarnaast kan het aantrekken van meer bezoekers een positief effect hebben op bijvoorbeeld herbestemming en doorontwikkeling van erfgoed.

Marketing Groningen (MG) werkt aan een nieuwe (inter)nationale marketingcampagne. Daarin staat Erfgoed en Landschap centraal. Ook ligt er een relatie met het provinciaal cultuurbeleid (onderdeel Het Verhaal van Groningen en de stichting De Verhalen van Groningen). Essentieel is een goede samenwerking tussen betrokken stakeholders, overheden, MG en eigenaren van erfgoed.

Het vertellen van het verhaal is niet alleen van belang in de richting van inwoners en bezoekers, maar ook binnen en buiten het provinciehuis en de gemeentehuizen. Hiervoor willen we diverse activiteiten organiseren waardoor er regelmatige aandacht is voor deze opgave. Gedacht wordt aan o.a. lunchlezingen en excursies. Ook de betrokkenheid van Provinciale Staten en Gemeenteraden is belangrijk. Hiervoor zullen we in overleg met de gemeenten activiteiten voor opzetten. Aan de stakeholders vragen wij eveneens om hun besturen en organisaties mee te nemen in het ERL-gedachtegoed.

Voor dit spoor zijn de volgende acties/onderdelen van belang:

- Onderzoeken mogelijkheid voor ERL-bewonerspanel, inzet dorpsontwikkelingsplannen of andere instrumenten om mening van burgers te vernemen.
- Aansluiten bij de projecten en campagne van Marketing Groningen en De Verhalen van Groningen.
- Organiseren interne en externe lunchlezingen en excursies.
- Opzet maken voor betrokkenheid PS en Gemeenteraden.
- Communicatieproducten ontwikkelen zoals o.a. een Erfgoedatlas.

Rol betrokkenen spoor 1:

- Gemeenten:
 - Instrumenten opzetten en organiseren om mening inwoners te vragen (o.a. dorpsontwikkelingsplannen en via lijst karakteristieke panden).

- Mede organiseren externe lunchlezingen en excursies
 - Opzet maken voor betrokkenheid PS en Gemeenteraden.
- Provincie:
 - Instrumenten opzetten en organiseren om mening inwoners te vragen
 - Organiseren interne lunchlezingen en excursies.
 - Mede organiseren externe lunchlezingen en excursies
 - Opzet maken voor betrokkenheid PS en Gemeenteraden.
- Stakeholders:
 - Mede organiseren externe lunchlezingen en excursies
 - Instrumenten opzetten en organiseren om mening inwoners te vragen
- Andere erfgoedeigenaren:
 - Bijdrage leveren aan excursies.
- Marketing Groningen:
 - Mede verzorgen aansluiting opgave ERL op projecten en campagne.
- De Verhalen van Groningen:
 - Mede verzorgen aansluiting opgave ERL op projecten.

Spoor 2: Breng de basis op orde

A. Identificatie:

Wat?

Het van belang om in kaart te brengen welke waarden/kwaliteiten we als betrokken overheden en stakeholders willen behouden en ontwikkelen (o.a. ten behoeve van nieuwbouw).

Voor dit onderdeel A. zijn de volgende acties/onderdelen van belang:

- Opstellen cultuurhistorische waardenstelling:

- o Ruimtelijke onderlegger per gemeente
- o Overzicht van reeds beschikbare gegevens (o.a. Rijksmonumenten, archeologische elementen, landschappelijke elementen en bebouwingsstructuren) per gemeente.
- o Lijst beeldbepalende en karakteristieke panden (in gebiedsaanpak) per gemeente.

B. Omgang met waarden/kwaliteiten (vastleggen, volgen, toepassen en uitdragen):

Wat?

Voor het behouden en het ontwikkelen van de in kaart gebrachte waarden/kwaliteiten is het van belang bewustwording bij diverse doelgroepen tot stand te brengen, te inspireren en enthousiasmeren met goede voorbeelden en een ondergrens/vangnet vast te leggen in duidelijke regelgeving met een goede onderbouwing. Daarbij leggen de overheden de focus op het instrumentarium van de nieuwe omgevingswet om kwalitatieve afwegingen te kunnen maken. De omgevingsvisie kan als kans worden benut om vanuit ambities, kwaliteiten en doelen te werken. Een belangrijk aandachtspunt is dat we als overheden en stakeholders gezamenlijk als partners de schouders eronder zetten (zie methode kwaliteitsgids). En dat we de tijd als bondgenoot moeten benutten en geen onomkeerbare besluiten moeten nemen. Vanuit de gemeenten is het credo naar voren gekomen: zaaien, zaaien, zaaien en dan pas oogsten.

Om de ontwikkelingen ten aanzien van het ERL-beleid te kunnen volgen is het ook van belang te werken met een goede monitor. Hiervoor worden momenteel de Erfgoedmonitor en de Landschapsmonitor ontwikkeld die we benutten voor het in kaart brengen van het gebouwd erfgoed (in zijn context) en de staat van het landschap. Vervolgens kunnen we de benodigde financiering bepalen en gebruiken we de monitor voor het bijstellen van het beleid. Daarnaast willen we over goede richtlijnen kunnen beschikken voor het maken van afwegingen ten aanzien van behoud, herbestemmen (met/zonder publieksfunctie), sloop, ruïnebeleid, nieuwbouw en RO.

Voor het zorgen van bewustwording, inspiratie en enthousiasme is het van belang dat we hiervoor geschikte communicatiemiddelen/kanalen ontwikkelen. Het betreft o.a. (digitale) loketten waar diverse doelgroepen (inwoners, beleidsmakers, stakeholders etc) informatie op kunnen vragen, referentiebeelden/projecten kunnen vinden (bv. kwaliteitsgids) en casussen kunnen voorleggen (zie hiervoor ook spoor 1). De gemeenten zijn het eerste loket voor de bevolking /initiatiefnemers. De constatering is dat de gemeente vaak te laat betrokken wordt bij de planvorming. Een architect en/of aannemer is dan al aan het rekenen, tekenen, etc. geweest voordat een plan wordt voorgelegd aan de gemeente en de initiatiefnemer heeft dan meestal al een besluit genomen over herstellen of slopen e.d. De gemeente moet eerder aan tafel zodat zij kan meepraten over wat er nieuw komt (bij sloop) en kan inzetten op hoogwaardige nieuwbouw.

Voor dit onderdeel B. zijn de volgende acties/onderdelen van belang:

- Vastleggen waarden/kwaliteiten in o.a. Omgevingsvisie en Omgevingsverordening, gemeentelijke bestemmingsplannen etc.

- Opstellen, vullen en toepassen erfgoedmonitor en landschapsmonitor en deze vervolgens verbreden/samenvoegen tot een ERL monitor.

- Ontwikkelen en toepassen afwegingskader(s) voor gemeenten.

- Ontwikkelen communicatiemateriaal om mensen te inspireren en enthousiasmeren.

- Openstellen erfgoedloket en team NCG.

- Toepassen Kwaliteitsgids en verbreden naar andere doelgroepen. Ook het leggen van een koppeling met de Erfgoedmonitor. In 2017 willen we de inzet van de Kwaliteitsgids binnen de ruimtelijke planvorming door overheden intensiveren. Aan het einde van dit jaar willen wij ons gedachtegoed delen met maatschappelijke organisaties zodat ook hun kennis en ervaring wordt ontsloten via de Kwaliteitsgids. De Kwaliteitsgids is ambtelijk een succes. Het wordt gezien als een project waarin de cultuur van samenwerken tussen de Groninger gemeenten en provincie past bij de nieuwe rolinvulling en taakverdeling van de nieuwe Omgevingswet. Het commitment op bestuurlijk niveau kan beter en is

noodzakelijk om de inzet die ambtelijk nodig is voor de toepassing van het instrument mogelijk te maken.

- Methode bedenken om een vroegtijdige betrokkenheid van overheden in de planvorming en goede invulling loketfunctie.

Rol betrokkenen spoor 2:

Overheden hebben een eigenstandige verantwoordelijkheid (o.a. als bevoegd gezag) ten aanzien van erfgoed, ruimtelijke kwaliteit en landschap in zijn algemeenheid en ten aanzien van Spoor 2 in het bijzonder. We vragen van de stakeholders om hierop te reageren en mee te denken.

- Gemeenten:
 - opstellen ruimtelijke onderlegger
 - opstellen overzicht reeds beschikbare gegevens
 - opstellen lijst beeldbepalende panden en landschapselementen en hierbij bevolking betrekken.
 - aanpassen bestemmingsplannen.
 - Kwaliteitsgids toepassen
 - ontwikkelen communicatiemateriaal om mensen te inspireren en enthousiasmeren
 - toepassen Afwegingskader Gebouwd Erfgoed Aardbevingsgebied.
 - Methode bedenken om een vroegtijdige betrokkenheid van overheden in de planvorming (ism provincie) en om een goede loketfunctie te kunnen vervullen.
- Provincie:
 - ondersteunen gemeenten in bovengenoemde rol.
 - In gesprek blijven met gemeenten over (de gevolgen van) de provinciale verordening.
 - opstellen, uitrollen van de Erfgoedmonitor
 - Kwaliteitsgids toepassen en verbreden naar andere doelgroepen (i.s.m. Gemeenten)
 - Ontwikkelen communicatiemateriaal om mensen te inspireren en enthousiasmeren
 - Ondersteunen gemeenten in uitwerken methode vroegtijdige betrokkenheid in planvorming.
- RCE:
 - Ontwikkelen Afwegingskader Gebouwd Erfgoed Aardbevingsgebied (gericht op eigenaren)
 - Meedenken over afwegingskader(s) die bruikbaar zijn voor gemeenten.
- Stakeholders:
 - Reageren op en meedenken met de overheden over de benodigde acties om de basis op orde te krijgen.
 - Mede bewustwording stimuleren en het mede uitdragen van de waarden/kwaliteiten.
- Steunpunt Libau:
 - Ondersteuning gemeenten
 - Meedenken over afwegingskader(s) die bruikbaar zijn voor gemeenten.
- NCG: zie spoor 6
- Initiatiefnemers/inwoners:
 - Input leveren voor lijst beeldbepalende panden en landschapselementen.

Spoor 3: Nieuwe kwaliteiten: zorg voor een eigen tijdslaag met ruimtelijke kwaliteit als uitgangspunt

Om Groningen als 'thuis' te houden zullen we ons niet alleen moeten richten op behoud van de bestaande kwaliteiten, maar vooral ook op de doorontwikkeling van deze kwaliteiten. Uitgangspunt hierbij is dat nieuwe ingrepen bijdragen aan de ruimtelijke kwaliteit en identiteit. Dit geldt op alle schaalniveaus. Het vraagt kwalitatieve sturing en inzet van ontwerpdeskundigheid (architectuur, landschapsarchitectuur en stedenbouw) om nieuwe ontwikkelingen en ingrepen op een goede manier te laten landen in het bestaande landschap, de bestaande kernen en de individuele objecten.

Op het regionale schaalniveau vormen ruimtelijke onderleggers hiervoor de basis (zie ook spoor 2 'Breng de basis op orde'). De verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de gemeenten.

Met ruimtelijke onderleggers alleen zijn we er echter niet, het gaat vooral om de afwegingen die op basis van de onderleggers worden gemaakt en de wijze waarop ontwikkelingen worden vormgegeven. De ruimtelijke kwaliteitsonderleggers vormen een goede basis voor ruimtelijke visies t.a.v. verschillende onderwerpen (energie, woningbouw, etc.).

Hiervoor is bewustwording en inzet van kennis op gebied van ERL nodig.

Ook het stimuleren van diverse doelgroepen/initiatiefnemers (o.a. overheden, particulieren, bedrijven, boeren) om nieuwe kwaliteit (nieuwe architectuur) te ontwikkelen wanneer er sprake is van herbouw en nieuwbouw (het ontwikkelen van erfgoed van de toekomst) of een goede locatiekeuze en inpassing van ruimtelijke ingrepen (bijv. zonneparken) is noodzakelijk. Om dit te stimuleren kunnen we bijdragen aan de ontwikkeling van goede voorbeelden en inspiratiebijeenkomsten organiseren over ruimtelijke kwaliteit en identiteit. We kunnen namelijk in onze provincie met recht spreken van een Groninger ontwerpcultuur. Deze willen we vasthouden en versterken. Het is interessant om hiervoor de samenwerking aan te gaan met architecten, ontwerp bureaus, onderwijs, interessante ondernemers etc. En de kwaliteitsgids is een geschikt instrument om de goede voorbeelden een podium te geven. De dorpsontwikkelingsplannen zijn ook een geschikt instrument om ERL in te laten landen.

Op objectniveau gaat het om herbestemming van erfgoed, verbouw en nieuwbouw en aanpassingen in het landschap met aandacht voor architectuur. Hoe stimuleren we dit?

Op gebiedsniveau zijn de energietransitie en bijvoorbeeld het omgaan met krimp belangrijke vraagstukken.

Voor dit spoor zijn de volgende acties/onderdelen van belang:

- Icoonprojecten benoemen. We kunnen veel leren van goede voorbeelden, maar ook van minder geslaagde projecten (waar ging het fout en wat kunnen we hieruit leren?)
- Inspiratiebijeenkomsten organiseren over ruimtelijke kwaliteit.
- Samenwerking opzetten architecten, ontwerp bureaus, onderwijs, interessante ondernemers etc.
- Stimuleringsbeleid ontwikkelen; bv. extra middelen ter compensatie van extra regels of voor creëren meerwaarde. Of meer ruimte binnen de regelgeving creëren om maatwerk te kunnen voeren.

Rol betrokkenen spoor 3:

- Gemeenten:
 - Zie acties spoor 2
 - Bijdrage leveren aan bijeenkomsten en samenwerkingsvormen ruimtelijke kwaliteit
 - Aanleveren icoonprojecten.
- Provincie:
 - Organiseren inspiratiebijeenkomsten.
 - Samenwerking opzetten architecten, ontwerp bureaus, onderwijs, interessante ondernemers etc.
 - Faciliteren goede voorbeelden/icoonprojecten, ruimtelijke visies
- Stakeholders:
 - Bijdrage leveren aan bijeenkomsten en samenwerkingsvormen ruimtelijke kwaliteit
 - Aanleveren icoonprojecten.

Voorbeelden icoonprojecten:

Project Waddenboerderijen:

Project Coendersborg:

Project COA Kubus:

Speelpark Kolham:

Spoor 4: Toekomstbestendig beleid, financiering en samenwerkingsvormen ERL; fondsvorming

Wat?

Om de grote opgave die er ligt ten aanzien van ERL in de toekomst te kunnen vormgeven en realiseren is het noodzakelijk te komen tot een andere werkwijze en financiering. Voor een andere financiering wordt gedacht aan het verkrijgen van andere financieringsvormen via o.a. fondsvorming, andere inkomsten vanuit bv. Europese subsidies etc. We denken ook aan het naar beneden brengen van de kosten via o.s. duurzaamheidsmaatregelen. Dit vraagt om het vormen van (inter)nationale netwerken, zicht krijgen op geschikte financieringsmogelijkheden, leren van (inter)nationale voorbeelden (o.a. samenwerkingsvormen) en deelname aan (inter)nationale evenementen op dit vlak.

Voor dit spoor zijn de volgende acties/onderdelen van belang:

- Inventarisatie bestaande fondsen
- Gericht fondsen werven
- Ontwikkeling nieuw fonds verkennen en opzetten.
- Lessons learned binnen- en buitenland
- Deelname aan en mede organiseren van congressen zoals het erfgoedcongres van Oldenburg (o.a. tour aan onze zijde van de grens).
- Aanhaken bij (inter)nationale activiteiten zoals het Europees Jaar van het Cultureel erfgoed 2018, Leeuwarden Culturele Hoofdstad 2018, Let's Gro etc.

Rol betrokkenen spoor 4:

- Gemeenten:
 - Meedenken over fondsvorming.
 - Eventueel bijdrage leveren aan het nog te vormen fonds.
 - Mede organiseren (inter)nationale evenementen en deelname aan netwerken.
- Provincie/Rijk:
 - Initiëren van fondsvorming.
 - Eventueel bijdrage leveren aan het nog te vormen fonds.
 - Organiseren (inter)nationale evenementen en deelname aan netwerken.
- Stakeholders:
 - Meedenken over fondsvorming.
 - Mede organiseren (inter)nationale evenementen en deelname aan netwerken.
- Andere overheden:
 - Meedenken over fondsvorming.
 - Eventueel bijdrage leveren aan het nog te vormen fonds (o.a. Waterschappen en EU).
- Andere erfgoedeigenaren:
 - Meedenken over fondsvorming.
 - Mede organiseren (inter)nationale evenementen en deelname aan netwerken.
- Private partijen (o.a. bedrijven):
 - Meedenken over fondsvorming.
 - Eventueel bijdrage leveren aan het nog te vormen fonds (o.a. Rijk en EU).

Spoor 5: Krachten bundelen: praktische voorbeelden van samenwerking

Wat?

Al doende leert men, zeggen ze wel eens. Daarom willen wij vanuit de opgave ERL de komende jaren ervaringen opdoen voor de uitvoering van de sporen aan de hand van concrete projecten. Dit betreft 2 verschillende typen projecten, nl. gebiedsgebonden projecten gericht op bewustwording en projecten/vraagstukken gericht op het toekomstbestendig maken van het beleid ten aanzien van ERL.

Bewustwordingsprojecten (gebiedsgebonden):

Per jaar benoemen we enkele projecten die vanuit ERL een beleidsmatige danwel financiële impuls krijgen voor het mede uitvoering geven aan de sporen uit dit programma. Voor het bepalen van de projecten gelden de volgende uitgangspunten:

- Vanuit de samenleving zit hier dynamiek op. Inwoners zijn betrokken.
- Gemeente is betrokken en wil hier inzet op plegen.
- In het project worden minimaal 2 onderdelen van ERL zichtbaar gemaakt.
- Bestaande initiatieven kunnen via deze ondersteuning op het ERL-niveau worden getild.
- De uitkomsten van deze projecten delen we in het stakeholdersoverleg.

Voorgesteld wordt om jaarlijks in het stakeholdersoverleg via een pitch de kandidaat pilotprojecten te laten presenteren, waarna er gekozen wordt.

Reeds genoemde kandidaat projecten voor 2017 zijn: Beerta (kerk, kerkterrein in omgeving), Luchtwachtoren Warfhuizen, Onderdendam (Dorpsbos), Marum (kerk) en Ter Apel (omgeving Klooster).

Door de uitvoering van het Landschapsconvenant worden de waarden én kansen voor ons Erfgoed, Ruimtelijke Kwaliteit en Landschap benoemd en gedeeld door de verschillende partijen. Vervolgens worden zeven gebiedsagenda's opgesteld waarin wordt aangegeven welke projecten worden uitgevoerd en daarmee hoé de opgave ERL op regionaal niveau wordt vormgegeven. De pilotprojecten uit ERL kunnen voortkomen uit en/of een plek krijgen in de gebiedsagenda's.

Vraagstukken/projecten toekomstbestendig beleid

Naast de meer gebiedsgebonden pilotprojecten willen we (onderzoeks)projecten bekostigen voor het meer toekomstbestendig maken van het ERL beleid. Daarbij willen we bestaande structuren en eerder opgedane kennis benutten. We denken daarbij vooralsnog aan de volgende onderwerpen:

- Onderzoek naar de ontwikkeling van een ander financieringsmodel: Groninger model. Daarbij is het ook interessant om te verkennen wat de economische waarde is van ERL. Deze waarde moeten we uitventen. Ook ten aanzien van andere beleidsterreinen zoals water, milieu, economie etc. In de prioriteitsstelling binnen deze beleidsterreinen mag ERL een meer prominente plek innemen dan het nu doet. Mogelijke partners zijn de RUG en/of Hanzehogeschool. Ook betrekken we de ervaringen van een vergelijkbare onderzoeken/rapporten (bv. naar de economische waarde van het landschap door Triple A en het rapport Verbindend Landschap van de Raad voor de Leefomgeving).
- Boerderijen en boerenerven (o.a. Programma Groninger Stallen en Schuren en Innovatieproject Dakbedekking Boerderijen). Ten aanzien van de boerenschuren zagen de gemeente ambtenaren op korte termijn een groot probleem omdat asbestdaken vanaf 2024 verboden zullen zijn. Zij voorzien een grote golf van sloop van bestaande schuren en niet alleen vervanging van de daken. Veel boeren zullen er voor kiezen om meteen de hele schuur 'aan te pakken'. Dit is zorgelijk omdat mogelijk veel karakteristieke schuren verdwijnen. Dit is een kans omdat nieuwbouw duurzaam en hoogwaardig zou kunnen zijn.
- Kavelruil tussen eigenaren vergemakkelijken.
- Uitwisselen en doorverwijzen geschikte kandidaten voor herbestemming tussen bv. Groninger Landschap, Staatsbosbeheer, SOGK etc.
- Wat is nodig voor een succesvolle herbestemming (ook zonder andere initiatieven in het gebied te schaden)? Hierover gaan we met de gemeenten en stakeholders in overleg.
- Activiteiten om nieuwe architectuur en ontwerpdeskundigheid te bevorderen (zie spoor 3).

Voor dit spoor zijn de volgende acties/onderdelen van belang:

- Pilotprojecten per jaar benoemen en bezien wat er per project nodig is.
- Lopende projecten ERL 'proof' maken.

Rol betrokkenen spoor 5:

- Gemeenten:
 - Aandragen kandidaatprojecten
 - Meedraaien in projecten danwel trekken van projecten en ervaringen met anderen delen.
 - Mede financieren projecten.
- Provincie:
 - Faciliteren projecten (o.a. meedenken in projectontwikkeling)
 - Mede bepalen welke projecten jaarlijks vanuit ERL worden opgepakt.
 - Mede financieren projecten.
- Stakeholders:
 - Aandragen kandidaatprojecten
 - Mede bepalen welke projecten jaarlijks vanuit ERL worden opgepakt.
 - Meedraaien in projecten danwel trekken van projecten en ervaringen met anderen delen.
 - Mede financieren projecten.
- RUG/Hanzehogeschool:
 - Onderzoek naar de ontwikkeling van een ander financieringsmodel: Groninger model en de economische waarde van ERL.
- Architecten, ontwerp bureaus, onderwijs, interessante ondernemers etc:
 - Bijdragen aan activiteiten om nieuwe architectuur en ontwerpdeskundigheid te bevorderen.

Spoor 6: Aardbevingsgebied

De erfgoedproblematiek binnen het aardbevingsgebied kent een eigen dynamiek en een eigen bestuurlijke structuur. Ze kent bovendien een grote urgentie. Enerzijds noopt dat tot grote aandacht, anderzijds kan het niet zo zijn dat de opgave zich beperkt tot het aardbevingsgebied, want ze is evenzeer relevant voor de rest van de provincie (vooral in de krimpgebieden). Daarom formuleren we een apart spoor voor het aardbevingsgebied. De NCG is projectleider voor de totstandkoming van een apart Erfgoedprogramma voor het aardbevingsgebied.

6 hoofdthema's erfgoedprogramma:

1. Weten welk erfgoed er is en in welke staat (definitie, data en analyses beschikbaar en zo veel mogelijk gekoppeld)
2. Deskundige ondersteuning van bewoners, maatwerk en goede communicatie
3. Elkaar en elkaars verantwoordelijkheid kennen, afspraken maken en nakomen
4. Duidelijke planologische kaders en normstelling
5. Deskundige uitvoering, kwaliteitsborging en ontwikkeling van nieuwe kwaliteit, prioritering
6. Duidelijkheid over financiering/fondsvorming: financiële onderlegger

Rol betrokkenen spoor 6:

- Gemeenten:
 - Input leveren erfgoedprogramma
 - Uitvoeren (onderdelen) erfgoedprogramma
 - Verantwoordelijkheid: lokale kaders, wettelijke taken
 - Concrete bijdrage aan erfgoedprogramma:
 - Ruimtelijk beleid, woningbouw-, sloop-, krimp-, leefbaarheidsbeleid specifiek maken en duidelijk tav erfgoed waaronder herbestemmen
 - Vergunningen, handhaving en toezicht: concreter maken
 - Welstandsbeleid: idem
 - In beeld brengen beeldbepalende en karakteristieke panden (krijgen hiervoor ondersteuning van de NCG) en dit vastleggen in omgevings-/bestemmingsplan
 - Betrekken en ondersteunen van bewoners en eigenaren waaronder her- en doorbestemmen
 - Fonds achterstallig onderhoud verduurzaming en herbestemming
- Provincie:
 - Input leveren erfgoedprogramma
 - Uitvoeren (onderdelen) erfgoedprogramma
 - Verantwoordelijkheid: bewaken ERL, ruimtelijke kaders op orde, budget
 - Bijdragen aan erfgoedprogramma:
 - Samen met NCG instellen tijdelijke stuurgroep Erfgoed
 - Duidelijkheid erfgoed in omgevingsvisie en -verordening (POV)
 - Inbreng deskundigheid en netwerk
 - Subsidie/faciliteren
 - Erfgoedmonitor
 - Financiering Steunpunt Cultureel Erfgoed
 - Provinciaal bouwheerschap
 - Fonds achterstallig onderhoud verduurzaming en herbestemming
- OCW/RCE:
 - Verantwoordelijkheid:
 - Stelselverantwoordelijk voor erfgoed(beleid)
 - Specifiek verantwoordelijk voor rijksmonumenten: subsidiëring, advisering, kennisbundeling
 - Normstelling (iom BZK) veiligheid tov status erfgoed
 - Bijdrage aan erfgoedprogramma:
 - Stelselherziening (verkennen aparte status Groningen)
 - Afwegingskader RCE: instrument voor gemeenten t.b.v. gemeentelijke afweging omgaan met erfgoed binnen omgevingsrecht (cultuurhistorische waarde -veiligheid – kosten), inventariseren, diagnose, status: hoe ervoor zorgen dat alle partijen het erkennen en gebruiken?
 - Fonds achterstallig onderhoud verduurzaming en herbestemming
- NCG:

- Projectleiding erfgoedprogramma
- Uitvoeren (onderdelen) erfgoedprogramma
- Verantwoordelijkheid: regie schadeherstel en versterking in aardbevingsgebied en bevorderen samenwerking
- Draagt concreet bij aan erfgoedprogramma door:
- Instellen Tijdelijke Bestuurlijke Stuurgroep (met provincie)
- Coördinator erfgoedprogramma
- Ondersteuning gemeenten voor in beeld brengen karakteristieke panden en ruimtelijke onderlegger (o.a. vouchers)
- Instellen erfgoedloket en erfgoedteam
- Pilot Overschild
- Bemiddelen bij complexe schadegevallen
- Herziening schadeprotocol
- Inventarisatie achterstallig onderhoud monumenten
- Fonds achterstallig onderhoud verduurzaming en herbestemming

4. Hoe?

Organisatie

Rollen en verantwoordelijkheden

In het voorliggende stuk is per spoor en per organisatie opgenomen welke rol de betreffende organisatie vervult in de opgave ERL. En hieronder is dat, per spoor voor de komende drie jaar, nogmaals samengevat. Daarbij willen we aantekenen dat iedere organisatie een eigenstandige verantwoordelijkheid draagt (o.a. als bevoegd gezag in het geval van de overheden) ten aanzien van de in dit programma opgenomen activiteiten. Dit betekent ook dat we afhankelijk zijn van andere organisaties voor het wel/niet tijdig behalen en realiseren van deze activiteiten.

Overleggen

Stakeholders en gemeenten (ambtelijk):

- 2 keer per jaar een gezamenlijke bijeenkomst van stakeholders en gemeenten. Begin van het jaar voor o.a. het bepalen van de pilotprojecten. En in het najaar voor de voortgang van de opgave en de pilotprojecten.

- Aparte inhoudelijke bijeenkomsten per onderwerp met de betreffende doelgroep. Daarbij proberen we zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande gremia/ontwikkelingen (zoals netwerkbijschikkingen kwaliteitsgids, landschapsconvenant, erfgoedprogramma aardbevingsgebied etc.)

Bestuurders en ambtenaren gemeenten:

- minimaal 1 maal per jaar een excursie over een element uit de opgave
- inhoudelijke bespreekpunten agenderen we zoveel mogelijk via de VGG (lieft in combinatie met een werkbezoek)

Gemeenteraden en Provinciale Staten:

- eens per 2 jaar een excursie gerelateerd aan de opgave.

Vanuit de Provincie Groningen zijn de gedeputeerden Fleur Gräper - van Koolwijk en Henk Staghouwer trekker van deze opgave.

Looptijd en fasering

Dit programma heeft een looptijd van naar verwachting 10 jaar. Gedurende deze 10 jaar is het de bedoeling dat de werkwijze van ERL gemeengoed wordt en onderdeel uit gaat maken van de reguliere werkzaamheden en werkmethoden van de betrokken partijen. Het is niet mogelijk om alle genoemde activiteiten tegelijk op te pakken. Dit vraagt om een fasering. De komende 3 jaren zijn vooral bedoeld om de basis verder op orde te brengen en de communicatie en samenwerking verder vorm te geven. De periode daarna richt zich meer op monitoring, uitvoering en eventueel bijstellen van het beleid. We zijn voornemens om ieder jaar een jaaragenda op te stellen. Voor de komende 3 jaar (opstart en uitrolfase) ziet de fasering er op hoofdlijnen als volgt uit (zie onder hoofdstuk 3 per spoor welke organisatie welke actie trekt):

Spoor	Onderwerp	2017	2018	2019
1	- communicatieplan - relatie met activiteiten Marketing Groningen (MG) en De Verhalen van Groningen (DVvG)	- Opstellen - Aansluiting maken	- Uitvoeren - Uitvoeren	- Uitvoeren - Uitvoeren
2	- Lijsten karakteristieke en beeldbepalende panden - Opstellen ruimtelijke onderlegger - Bestemmingsplannen - Erfgoedmonitor	- Eerste lijsten opstellen - Eerste ruimtelijke onderleggers opstellen - Start vastleggen in bestemmingsplannen - Start uitrol over gehele provincie	- Lijsten afronden - Ruimtelijke onderleggers opstellen - Vastleggen in bestemmingsplannen - Uitrol afronden (eind 2018: 90% gevuld)	- Lijsten up-to-date houden - Ruimtelijke onderleggers opstellen - Vastleggen in bestemmingsplannen - Start actualisatie en aanvullen tot min 98%.

	<ul style="list-style-type: none"> - Afwegingskader voor gemeenten buiten aardbevingsgebied - Kwaliteitsgids - Stelseldiscussie rijk 	<ul style="list-style-type: none"> - Opstellen - Verbreden, uitvoeren en kennis delen - Anticiperen en beïnvloeden 	<ul style="list-style-type: none"> - Eerste ervaringen opdoen en evt. aanpassen - Verdere verbreden, uitvoeren en kennisdelen - Anticiperen en beïnvloeden 	<ul style="list-style-type: none"> - Ervaringen gemeenten volgen - Uitvoeren en kennisdelen - Nieuwe stelsel gereed
3	<ul style="list-style-type: none"> - Kwaliteitsgids - Samenwerking partijen voor het stimuleren van ruimtelijke kwaliteit (architecten, ontwerp bureaus etc) 	<ul style="list-style-type: none"> - Plaatsen icoonprojecten - Verkennen en opzetten 	<ul style="list-style-type: none"> - Plaatsen icoonprojecten - Uitvoeren 	<ul style="list-style-type: none"> - Plaatsen icoonprojecten - Uitvoeren
4	<ul style="list-style-type: none"> - Fondsvorming - (inter)Nationaal congres/evenement 	<ul style="list-style-type: none"> - Inventariseren bestaande fondsen en opzetten en uitwerken nieuwe fondsen - Erfgoedcongres Oldenburg 	<ul style="list-style-type: none"> - Ervaring opdoen met opgezette fondsen en evt. aanvullen/aanpassen - Europees jaar van het Erfgoed en Leeuwarden Culturele Hoofdstad 	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoering (laten) geven aan fondsen - Nog nader in te vullen
5	<ul style="list-style-type: none"> - Samenwerking met hoger en wetenschappelijk onderwijs - Pilotprojecten - Samenwerking met RCE: projecten Visie Erfgoed en Ruimte (o.a. transitie agrarisch gebied, krimp) 	<ul style="list-style-type: none"> - Verkennen en opzetten - Aanwijzen en evt. subsidiëren - Benoemen 	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoeren - Aanwijzen, evt. subsidiëren en ervaringen vorige projecten delen - Uitvoeren 	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoeren - Aanwijzen, evt. subsidiëren en ervaringen vorige projecten delen - Uitvoeren
6	<ul style="list-style-type: none"> - Erfgoedprogramma aardbevingsgebied (incl. start erfgoedloket en erfgoedteam) 	<ul style="list-style-type: none"> - Opstellen en start uitvoering 	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoeren 	<ul style="list-style-type: none"> - Uitvoeren
1 t/m 6	<ul style="list-style-type: none"> - Bijeenkomsten, lunchlezingen, excursies 	<ul style="list-style-type: none"> - Organiseren intern en extern 	<ul style="list-style-type: none"> - Organiseren intern en extern 	<ul style="list-style-type: none"> - Organiseren intern en extern

Financiering

Aan de uitvoering van de genoemde activiteiten van deze opgave dragen diverse partners bij. De financiering van dit programma zal dan ook bestaan uit de inzet van bestaande middelen vanuit de diverse organisaties, vanuit externe financiering (bestaande fondsen, Europese subsidies, Waddenfonds etc) en aangevuld met extra financiering. De extra financiering vanuit de Provincie Groningen voor de opgave ERL zal bestaan uit een werkbudget waaruit een bijdrage kan worden gegeven voor o.a. de pilotprojecten, communicatie, excursies, bijeenkomsten, congressen, onderzoeken, kwaliteitsgids etc. Echter, de meeste kosten zullen zitten in het weer in zijn kracht zetten van ons gebouwd erfgoed (in zijn context). Hiervoor zijn de bestaande middelen vanuit de betrokken organisaties niet afdoende. Dit vraagt om een extra financiële inzet (van de overheden en private partijen). Mede via de Erfgoedmonitor krijgen we het komende jaar zicht op de totale opgave voor herstel etc van het gebouwd cultureel erfgoed. Vooruitlopend op de uitkomsten van dit onderzoek heeft minister Bussemaker voor de periode 2017-2018 alvast €2 miljoen beschikbaar gesteld voor

rijksmonumenten in het aardbevingsgebied. Analoog hieraan is de Provincie voornemens om voor dezelfde periode aanvullende middelen beschikbaar te stellen. In de loop van 2018 kunnen we zodoende met alle betrokken mogelijke financiers bezien hoeveel aanvullende middelen nodig zijn voor de komende jaren.

Communicatie

In 2017 zal een communicatieplan worden opgesteld (in afstemming met de betrokken stakeholders en gemeenten).

Bijlage

Stakeholders:

Erfgoedpartners (Roelie Broekhuis)
Het Groninger Landschap (Marco Glastra)
Libau (Theo Hoek)
Gemeente Oldambt (Piet Ziel)
Staatsbosbeheer (Bram Verhave)
Rijksuniversiteit Groningen/Kenniscentrum Landschap (Theo Spek)
St. Oude Groninger Kerken (Peter Breukink)
Landschapsbeheer Groninger (Jacqueline de Milliano)
Vereniging Groninger Gemeenten (Jeroen Lalleman)
Boer en Natuur (Henk Smith)
Erfgoedvereniging Bond Heemschut (Pier Bosch)
Rijksdienst Cultureel Erfgoed (Paul Schaap)
Natuurmonumenten (Arjan Kok)
LTO Noord (Taeke Wahle)
Gemeente Groningen (Jeroen de Willigen)

Ambtenaren gemeenten (aanwezig bij bijeenkomsten):

E. Flooren, gemeente Oldambt
A. Meijering, gemeente Leek
R. Grössl, gemeente Appingedam
R. Uilenberg, gemeente Eemsmond
F. Haan, gemeente Grootegast
S. la Brijn, gemeente Vlagtwedde
G. Koops, gemeente Stadskanaal
B. Hollander, gemeente Slochteren
P. Teerhuis, gemeente Haren
H. Paap, gemeente Bedum
W. Glas, gemeente Loppersum
R. Oost, De Kompanjie
J. van Haaften, gemeente Groningen
B. Schuil, gemeente Zuidhorn
P. Soet, gemeente Marum
H. Emons, gemeente Winsum